

ZÁPIS ZE ZASEDÁNÍ RADY VLÁDY ČR PRO LIDSKÁ PRÁVA konaného dne 9. května 2011

Přítomni:

Členové Rady:

Monika Šimůnková, Oldřich Kužílek, Pavel Šturma, Pavla-Burdová Hradečná, Daniela Světlíková, David Kafka, Jaroslav Daněk, Michaela Freiová, Jiří Matolín

Stálí zástupci:

Jitka Gjuričová, Alena Kučerová, Pavel Rotyka, Alena Kučerová, Michal Nádvorník, Věra Pelíšková, David Kotris

Hosté: Martin Bouček (MZV, stálá mise Štrasburk), Elena Gorolová (Spolek žen postižených sterilizací), Zdeněk Hájek (Výbor proti mučení), Jan Kamínek (MZV), Václav Kubata (PSP ČR), Miroslava Hájková (MŠMT), Vít Schorm (vládní zmocněnec pro zastupování před ESLP), Mgr. Hlinková (MS), Anna Šabatová (Český helsinský výbor), Ladislav Zamboj (Výbor proti mučení), Jaroslav Zvěřina, Irena Köhlerová (MZdr.), Olga Gebauerová, ředitelka odboru ekonomického ÚV

Sekretariát Rady:

Lucie Otáhalová (tajemnice Rady), Jakub Machačka, Lucie Rybová

Na začátku zasedání přítomno 13 členů/stálých zástupců.¹ Rada byla usnášeníschopná.

Program byl schválen všemi přítomnými s hlasovacím právem (13-0-0) hlasů takto:

1. Představení zmocněnkyně pro lidská práva
2. Představení navržených nových členů Rady
3. Podnět Výboru proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání Rady vlády ČR pro lidská práva k protiprávním sterilizacím žen v ČR
4. Problematika provádění chirurgických kastrací u pachatelů sexuálních trestných činů
5. Informace o připravovaných materiálech:
 - a) Změna statutu a jednacího řádu Výboru proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání;
 - b) Návrh na sjednocení funkčního období členů výborů.

1. Představení zmocněnkyně vlády pro lidská práva

Předsdkyně Rady byla vládou do funkce jmenována dne 16.2.2011. Současně byla jmenována vrchní ředitelkou sekce pro lidská práva Úřadu vlády. Monika Šimůnková působila sedm let v občanském sektoru, pracovala jako právnická v nadaci Naše dítě, předtím působila v advokacii. Za klíčový považuje dialog mezi občanskou společností a státním sektorem. Poradní orgány vlády – výbory – by ráda pojala jako platformu pro výměnu vzájemných zkušeností. Mimo stávající priority by ráda posílila oblast ochrany dětí a seniorů. Informovala Radu, že je v procesu jmenování zmocněnkyně výkonnou místopředsdkyní ostatních pěti poradních orgánů vlády, a že Rada pro rovné příležitosti mužů a žen bude přejmenována na Radu pro rodinu a rovné příležitosti mužů a žen.

¹ Další členové Rady přicházeli v průběhu zasedání.

2. Představení oslovených nových členů Rady

V souladu se statutem Rady informovala *zmocněnkyně* o kandidátech na členství v Radě, které oslovila s nabídkou zastupovat v Radě občanskou veřejnost. Dnešního zasedání se již jako host účastní Daniel Kroupa, vedoucí katedry politologie a filozofie Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. S nabídkou dále oslovila veřejného ochránce práv JUDr. Varvařovského, Šimona Pánka, ředitele organizace Člověk v tísni (tito se zatím nevyjádřili) a Annu Šabatovou, která ale z důvodu množství jiných pracovních povinností odmítla.

3. Podnět Výboru proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání Rady vlády ČR pro lidská práva k protiprávním sterilizacím žen v ČR

V úvodu *zmocněnkyně* uvedla, že tímto bodem Rada otevírá téma, ke kterému se již v minulosti vyjadřovala, ale které dle názoru mezinárodních institucí, zabývajících se lidskými právy a také dle názoru Výboru pro lidská práva a biomedicínu nebylo dosud zcela uspokojivě vyřešeno.

Lucie Rybová stručně představila historii podnětu – byl vypracován v návaznosti na šetření veřejného ochránce práv a také na podnět, který Rada vlády pro lidská práva vypracovala již v roce 2007. Tento podnět nebyl ale nikdy vládě předložen. Vláda teprve v roce 2009 přijala podnět ministra pro lidská práva, na základě kterého vláda vyslovila postiženým ženám omluvu, byla realizována část preventivních opatření, avšak k odškodnění nedošlo. Současná právní úprava je nevyhovující, ač Ministerstvo zdravotnictví již pracuje na úpravě nové. Dále představila stanoviska Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva spravedlnosti a *zmocněnce* vlády pro zastupování ČR před ESLP, která byla sekretariátu Rady doručena krátce před zasedáním. Informovala o zpřesněních, která byla navržena do návrhu usnesení vlády v mezidobí od rozeslání pozvánky (stanovení data, od kterého se poškozené ženy budou moci hlásit o odškodnění, vypracování statutu a jednacího řádu komise).

Ladislav Zamboj, člen Výboru proti mučení, vyjádřil důvody, proč výbor již potřetí přichází s tímto tématem. Základním východiskem je, že pouhá omluva nestačí. Ozřejmil dvě základní role komise – oslovit sterilizované ženy a dále navrhnout mechanismus odškodnění. Výbor považuje za důležitý také zahraničně politický aspekt.

David Kafka představil stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí, které upozornilo, že v návrhu usnesení chybí skutečnost, že komise by měla mít statut a jednací řád. Legislativní stránka problému by měla být oddělena od činnosti této komise.

David Kotris za Ministerstvo zdravotnictví vyjádřil souhlas s ustavením zvláštní komise. Bod V. navrhovaného usnesení vlády, který se týká legislativních změn, považuje za obsoletní.

Václav Kubata, vedoucí stálé delegace Parlamentu ČR do Parlamentního shromáždění Rady Evropy, uvedl, že 8.12.2010 byl 22 poslanci Parlamentního shromáždění podán tzv. motion k prošetření problematiky sterilizací a kastrací. Je netypické, že zpravodajkou se stala poslankyně, která je zároveň navrhovatelkou. Pro Českou republiku se jedná o závažnou situaci, neboť patří mezi několik málo zemí, kde jsou sterilizace velkým tématem. Bude přijata zpráva, její projednání se očekává na jaře příštího roku, zpráva bude postoupena Radě ministrů. Podstatná je ale ztráta reputace pro ČR, ač právní závaznost zprávy je malá. Následující kroky vlády by měly být velmi transparentní.

Předsedkyně Rady zdůraznila, že návrh výboru plně podporuje. Vzhledem k tomu, že lze očekávat několik desítek až stovek žádostí o prošetření sterilizace, je nutné, aby chod komise byl zajištěn také po organizačně technické stránce. Navrhla proto úkol pro vedoucího Úřadu

vlády, aby činnost této komise zajistil. Další změnou je doplnění role zmocněnkyně jako předsedkyně Rady vlády ČR pro lidská práva.

Olga Gebauerová, ředitelka ekonomického odboru Úřadu vlády, vyjádřila stanovisko vedoucího Úřadu vlády, poukázala na to, že v návrhu rozpočtu Úřadu vlády nejsou plánovány žádné finanční prostředky na činnost komise a navrhla proto doplnění návrhu usnesení vlády směřující k jejich zajištění.

Lucie Rybová uvedla, že se očekává potřeba jednoho až dvou pracovníků v první fázi činnosti komise, kteří budou přijímat stížnosti a budou činnost komise koordinovat, připraví návrh zákona a teprve pak bude možné vyčíslit dopady na státní rozpočet. Výbor proti mučení velmi pečlivě zvažoval, kdo by měl činnost komise koordinovat, jako nejvhodnější platformu shledal zmocněnkyni vlády pro lidská práva.

Jan Kamínek podnět podpořil, avšak požádal, aby MZV bylo vyjmuta z okruhu subjektů, kteří se na činnosti komise mají podílet. Zaručil však tlumočení výsledků činnosti komise na mezinárodních fórech.

Vít Schorm doporučil, aby se činnost komise zaměřila spíše na právně jasné výsledky.

Jitka Gjuríčová se domnívá, že činnost komise by měla být rychlejší, mělo by být již nyní stanoveno, kolik přesně bude činnost komise stát a jak bude komise fungovat. Pokud je nedobrovolná sterilizace trestným činem, pak tato problematika patří do trestního práva.

Lucie Rybová uvedla, že oběti se nejprve o činnosti komise musí dozvědět, proto je stanovena určitá lhůta, během kterého se budou moci na komisi obracet.

Anna Šabatová vyjádřila potěšení, že se tato problematika opět vrací na jednání Rady vlády pro lidská práva. Souhlasí s tím, že je třeba konat rychleji, komise by měla rychleji stanovit pravidla. Nejdřív by mělo být přijato rozhodnutí, že se bude odškodňovat za těch a těch pravidel, teprve poté by se měly oběti přihlašovat. Tato pravidla a rozhodnutí je ale možné udělat podstatně rychleji. K trestně právní odpovědnosti – ne vše bylo trestným činem, navíc tyto záležitosti jsou do velké míry promlčeny.

Irena Köhlerová – Ministerstvo zdravotnictví souhlasí se zřízením komise, avšak nesouhlasí s tím, že by se jednalo o státem řízenou praxi, která by byla etnický motivována, nesouhlasí s termínem „nucená sterilizace“. Stát by měl přijmout odpovědnost v případech od r. 1973 do r. 1991, kdy byly vypláceny finanční stimuly. Za problematický považuje i návrh, že budou prošetřovány případy, které byly šetřeny poradním sborem (od r. 2004 do r. 2007). Během tohoto šetření bylo zjištěno, že 12 podání bylo podáno neoprávněně (ženy vůbec nebyly sterilizovány). U případů z r. 1966 nemusí již být dostupná zdravotnická dokumentace.

Elena Gorolová – sdělila, že jí byla provedena sterilizace a nikdo ji neinformoval, že při druhém císařském řezu bude sterilizace prováděna. Zjistila, že v Moravskoslezském kraji jsou sterilizace prováděny i dnes. V nemocnici v Ostravě nejsou romské ženy umístěny mezi ostatními ženami.

Martin Bouček se vyjádřil k námitce, že lhůty jsou příliš dlouhé - Parlamentní shromáždění by při jejich zkrácení České republice naopak mohlo vytknout, že byly příliš krátké. Apeloval na to, aby k přípravě podkladů pro delegaci, která se bude účastnit jednání Parlamentního shromáždění, bylo přistupováno zodpovědně – v poslední době Česká republika argumentuje na mezinárodních fórech stručnými závěry ze šetření poradního sboru, zatímco nevládní organizace disponují podrobnými informacemi včetně individuálních kauz. Apeloval také na účast zástupců Ministerstva zdravotnictví na těchto mezinárodních jednáních.

Jaroslav Daněk – není mu jasná činnost komise, zda to bude pouze příprava „odškodňovacího zákona“, nebo také posuzování individuálních stížností. Co když zákonodárci přijmou jiná kritéria pro odškodnění? Bude je komise posuzovat znova? Podle jakého právního předpisu bude tato komise jednat? Domnívá se, že činnost komise bude „drahým sociologickým průzkumem“. Zmocněnkyně není správním orgánem, tím nebude ani komise. Výsledek jejich činnosti právo neuzná, bude to soukromoprávní názor. Statut a jednací řád schválí vláda – tam

bude jasně dáno, že činnost poběží v režimu správního řádu, tak aby se oběti mohly dovolat přezkoumání u soudu. Navrhuje tedy oddělit činnosti – příprava právní úpravy, faktické činnosti šetření.

David Kafka – je nutno oddělit právní aspekty odškodňování od faktické činnosti komise jako faktického zjišťovatele stavu. Např. do r. 2013 vytvořit právní úpravu. Přílohu usnesení vlády doporučuje nahradit statutem a jednacím řádem komise, která by měla faktický stav zkoumat.

Pavel Šturma – souhlasí s tím, co říkal p. Daněk. Podnět nyní sleduje několik cílů současně a není jasné, zda lze takto těchto cílů dosáhnout. Rozhodně je nutné oddělit navrhované dva úkoly a zkrátit termín pro přípravu právní úpravy. Je nutné začít od přípravy návrhu právní úpravy návrhu odškodňovacího mechanismu, mezitím může probíhat kampaň, aby ti, kteří se chtějí o odškodnění hlásit, mohli už tak činit. Avšak faktické rozhodnutí o odškodnění by měl činit až orgán, který bude k tomu kompetentní.

Alena Kučerová – pokud se má jednat o pracovní orgány Rady vlády, není jí jasné, podle jakého článku Statutu Rady postupujeme – statut takovou komisi nezná. Chybí termíny pro zřízení komise. Rady by se měla ke statutu a jednacímú řádu komise vyjádřit. Metodiku by měla projednat a schválit Rada.

Zmocněnkyně – původní představa byla, že komise bude fungovat přímo pod sekci pro lidská práva, nikoliv pod Radou.

Pavel Rotyka –zástupci Ministerstva spravedlnosti se nezřikají součinnosti v legislativní komisi, avšak nemohou se účastnit vyšetřovací komise – zde nejsou odborníky. V témže duchu se vyjádřilo i *Jan Kamínek* za Ministerstvo zahraničních věcí.

Podnět jako celek Rada vzala na vědomí, s tím, že uložila zmocněnkyni do příštího zasedání předložení nového návrhu usnesení Rady, který zohlední proběhnuvší diskusi (11-0-2).

4. Problematika provádění chirurgických kastrací u pachatelů sexuálních trestných činů

Předsedkyně Rady uvedla, že základě usnesení vlády č. 482 ze dne 21. června 2010 připravuje v současné době Ministerstvo zdravotnictví ve spolupráci se sekci pro lidská práva Úřadu vlády komplexní materiál k problematice provádění chirurgických kastrací u pachatelů sexuálních trestných činů na základě něhož poté vláda rozhodne, zda bude i nadále možné provádět chirurgické kastrace či zda tento zákrok vláda zakáže. Prakticky se toto odrazí zejména ve znění návrhu zákona o specifických zdravotních službách, který je nyní v připomínkovém řízení. K vypracování studie přistoupila vláda v kontextu vzrůstajícího tlaku Evropského výboru proti mučení (CPT), který Českou republiku dlouhodobě kritizuje jako jeden z posledních evropských států, kde je provádění chirurgických kastrací dosud povoleno zákonem a také v praxi využíváno.

Podnět uvedla *Lucie Rybová*, tajemnice Výboru proti mučení. Uvedla, že pracovní verze studie byla členům Rady rozeslána, s tím, že sekce pro lidská práva se podílela na její právní části. Navržené usnesení vlády zní tak, že vláda nemá v úmyslu provádění kastrací zakázat. Vzhledem k tomu, že se jedná o zásadní materiál z hlediska lidskoprávního, byl zařazen na jednání vlády, aby se k němu členové Rady mohli vyjádřit. Materiál v současné podobě neodpovídá na základní otázky, a to, z jakého důvodu je nutné v praxi kastrací pokračovat, jaká je situace z hlediska alternativ kastrace, jaká je situace v zahraničí. Ministerstvo zdravotnictví doposud neobhájilo názor, že jde o zákrok, který je v souladu s nejnovějšími dostupnými poznatky lékařské vědy. Zmínila stanovisko Mezinárodní organizace pro léčbu sexuálních delikventů (tato organizace stanoví mezinárodní standardy léčby těchto osob), která nepovažuje chirurgickou kastraci sexuálních delikventů za adekvátní způsob léčby. Tato metoda není zahrnuta do standardů této organizace, neboť se nejedná o důstojnou a

humánní metodu léčby. Organizace doporučuje jako alternativu především různé formy psychoterapie. Sekretariát Rady zjišťoval prostřednictvím stálých misí ČR situaci v zemích Evropy - ze 14 zjišťovaných zemí pouze v šesti existuje zákonná úprava povolující tento výkon, ve většině z nich tento zákon ale není využíván a v posledních 20 letech nebyla v těchto státech provedena chirurgická kastrace. Odborníci v těchto zemích považují alternativy léčby za vhodnější a více účinné. Tento zákrok je prováděn pouze v Německu, avšak jedná se cca o jednu osobu ročně (srov. situaci v ČR, kde bylo v posledních 10 letech kastrováno 83 osob, přičemž není jasné, jakých trestných činů se tyto osoby dopustily – Evropský výbor proti mučení ovšem zjistil, že kastrace byla provedena i u pacientů, kteří se dopustili méně závažných trestných činů). Pokud jde o alternativy kastrací, podle vyjádření MUDr. Herrové z psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě léčba medikamenty bohužel není indikována pro sexuální delikventy, což brání jejich širšímu využívání.

Zdeněk Hájek, informoval o stanovisku Evropského výboru proti mučení, který České republice opakovaně doporučil, aby praxi provádění kastrací ukončila. Upozornil na to, že materiál, který připravilo Ministerstvo zdravotnictví, je zavádějící. Nevyjadřuje se k alternativám kastrací. Přístup České republiky je zvláště konzervativní. Je nutné, aby léčena osoba byla plně informována o možných variantách léčby. Současný vzor informovaného souhlasu s léčbou formou kastrace však tato kritéria nespĺňuje.

Lucie Rybová doplnila, že Výbor proti mučení podpořil v březnu t.r. moratorium na provádění kastrací, do té doby, než bude o tomto zákroku definitivně rozhodnuto, dle požadavku Evropského výboru proti mučení.

David Kotris – na začátek poznamenal, že přístup Ministerstva zdravotnictví není konzervativní, ale opírá se o zákon (např. otázka nahlížení mezinárodních orgánů do zdravotnické dokumentace). Jedná se o odborný střet mezi dvěma názory.

Anna Šabatová – jako národní členka se účastní monitorování ve státě, ze kterého pochází, pouze v roli pozorovatele (národní členové se účastní návštěv ve své vlastní zemi, ale nehlasují při přijímání monitorovací zprávy), a tedy nemůže hovořit za CPT. Během svého členství v CPT se dozvěděla řadu odborných informací o způsobu léčby sexuálních delikventů a o jejich kontrole na svobodě, pokud jsou léčeni alternativními metodami. Je nutné soustředit se i na bezpečnost, tedy vyvážit ochranu jednotlivce právem na ochranu bezpečí společnosti.

Jaroslav Zvěřina – Sexuologická společnost nebyla přizvána oficiálně ke konzultacím ohledně předkládané zprávy, mluví tedy spíše za sebe jako jednotlivce. Nezná případy, kdy byla prováděna kastrace někomu, kdo nespáchal závažný trestný čin – jedná se o ochrannou léčbu, která je uložena soudem. Opakovaně bylo žádáno Ministerstvo zdravotnictví, aby vypsalo grant k řádnému prošetření všech provedených kastrací, což ale nebylo nikdy vyslyšeno. Osobně nikdy neviděl kastrovaného muže, kde by kastrace byla provedena v rozporu se zákonem. Avšak nemůže vyloučit, že by takový případ nebyl – nemá ale přístup k relevantním informacím. Pokud jde o alternativy, pokud pacient, který je léčen léky, nepřijde do ambulance, nemá lékař prostředky, jak jej dohledat, pouze kontaktování soudu. Na dotaz *zástupce Ministerstva zdravotnictví* potvrdil, že chirurgická kastrace je metodou *lege artis* – je pro to, aby zůstala jako výjimečná terapeutická metoda. Není mu jasné, proč studie, které jsou v materiálu Ministerstva zdravotnictví zmiňovány, nejsou považovány za vědecké.

Lucie Rybová reagovala, že problémem těchto studií je spíše to, že jsou zastaralé.

Michaela Freiová – jsou pachatelé sexuálních trestných činů, kteří se vehementně domáhají kastrace. I sexuální delikvent má mít právo se rozhodnout, jakým způsobem bude léčen. Je rozladěná z průběhu dnešního jednání, kdy je Česká republika neustále napomínána, že je kritizována zahraničím.

Jaroslav Zvěřina k dotazu *Oldřicha Kužílka* uvedl, že pro psychiatry i sexuology je toto téma okrajovým. Nejsou členy Mezinárodní organizace pro léčbu sexuálních delikventů, protože na

to nikdy nedostali finanční prostředky. Na západě je léčba sexuálních násilníků především psychologů, na rozdíl od ČR.

Irena Köhlerová – v posledních čtyřech letech nepřesáhl počet kastrovaných jedinců 3 za rok. Podle připravované právní úpravy bude o provádění kastrací rozhodovat komise ministra zdravotnictví. Pro ty, kteří si v budoucnu přejí mít děti, je možnost zmrazení spermií.

Lucie Rybová – hovoříme o pacientech s duševní poruchou – sexuální deviace je duševní porucha, a tedy druh zdravotního postižení. Tito pacienti tedy mají nárok na léčbu v souladu s posledními poznatky lékařské vědy.

Andrea Baršová – konstatovala se znepokojením, že Ministerstvo zdravotnictví nevěnovalo zpracování studie dostatečnou pozornost, bylo by vhodnější, aby takovou studii zpracovalo vědecké pracoviště. Existuje vnímání této věci v rovině tělesného trestání, které je nepřijatelné.

Jaroslav Daněk – nemá dostatek informací pro to, aby rozhodl, zda mají být kastrace prováděny nebo nikoliv. Materiál Ministerstva zdravotnictví ovšem takovéto informace takké neposkytuje. Domnívá se, že zmocněnkyně jako spolupředkladatelka může s materiálem nesouhlasit a tím jeho předložení vládě pozastavit.

Předsedkyně Rady – domnívá se, že jde o zásadní lidskoprávní téma, a že patří na jednání Rady vlády pro lidská práva.

Jaroslav Zvěřina – nesouhlasí v některých aspektech s dr. Herrovou, návrat sexuální aktivity je dřívější (již po 3 měsících). Nesouhlasí s tím, aby soud ukládal medikamentózní léčbu (aby k tomu byl pacient odsouzen). Medikamenty mají také značné vedlejší účinky.

Martin Bouček – nedomnívá se, že je nutné zakázat kastrace pro všechny pacienty omezené na svobodě – i zde mohou být důvody, pro které bude tento zákrok nutné provést. Musí být ale dostatečně a prokazatelně zajištěn informovaný souhlas. Pokud by kastrace nebyly možné, může to zapříčinit doživotní uvěznění toho člověka, je otázkou, zda by něco takového bylo z pohledu CPT přijatelné. Souhlasí s tím, že studie v současné době nedává odpovědi na otázky CPT, a není možné tedy na jejím základě rozhodnout. Na druhou stranu je v běhu návrh zákona, který počítá s tím, že kastrace budou za určitých podmínek zachovány. Připomenul, že ČR již CPT sdělila, že moratorium z právních důvodů nelze vyhlásit. Domnívá se, že ČR by měla zachovat určitou konzistenci. Navrhnul, aby Ministerstvo zdravotnictví zaslalo ředitelům léčeben text zpráv CPT a s upozorněním na zjištěné nedostatky je vyzvalo k dodržování zákona. *I. Köhlerová* doplnila, že toto již bylo učiněno.

Rada hlasovala o řadě pozměňovacích návrhů k návrhu usnesení Rady, avšak žádný nebyl přijat.

Dále Rada hlasovala o pozměněném usnesení, kterým vzala na vědomí pracovní verzi materiálu k problematice chirurgických kastrací a pověřila zmocněnkyni vlády pro lidská práva, aby vyzvala Ministerstvo zdravotnictví, aby studii dopracovalo ve světle vnesených připomínek (8-0-1).

Předsedkyně Rady poté vzhledem k času, který si projednání těchto dvou bodů vyžádalo, jednání ukončila, s tím, že na červen bude svoláno mimořádné zasedání Rady.

V Praze dne 18. května 2011

Zapsala: Mgr. Lucie Otáhalová

Schválila: Mgr. Monika Šimůnková